

Kocsis Gabriella
Agrárjogi Tanszék

Témavezető: Vass János tanszékvezető habil. egyetemi docens

Az erdővédelem büntetési rendszere a hazai szabályozásban – különös tekintettel a 2012. évi C. törvény rendelkezéseire

2013. július 1. napján lépett hatályba az új büntető törvénykönyv, mely változást hozott az erdőkre vonatkozó büntetőjogi szabályozásban. Az új szabályozás büntetőjogi eszközökkel is elismeri az erdők jelentőségét, melyet akár környezetvédelmi, akár gazdasági szempontból nem lehet elégszer hangsúlyozni.

Az erdő a legösszetettebb szárazföldi ökológiai rendszer, ezért védelme kiemelt jelentőségű. Az erdőkre és azok védelmére vonatkozó jogszabályok köre igen széles, számos jogterületet lefed. Vonatkoznak rá például a környezetvédelmi jog (agrár-környezetvédelem), a polgári jog, a büntetőjog, a nemzetközi jog, a közigazgatási jog, a gazdasági jog, a pénzügyi jog szabályai. A széles körű szabályozás nem véletlen, hiszen az erdők élettartama, ahogy fejlődésük is rendkívül hosszú folyamatot igényel.¹ Az erdőállomány esetleges újraterelése is szintén rendkívül hosszú időt igényel. A különleges védelem indokául szolgál még az erdőket ért számos károsító hatás – mint az erdőben élő vadak, az erdőbe látogatók által okozható károk, az erdő talaját veszélyeztető tevékenység stb. – is.

Az erdők pusztulása számos más biológiai folyamat elindítója, a természetben létező egyensúly megbomlásához vezet. Ez az összetett szerep az erdők által betöltött funkciókon keresztül is rendkívül jól érzékelhető.

Az egyik legfontosabb szerep a talajvédelmi funkció. A talaj kialakulásához több ezer évre is szükség van, ám számos romboló környezeti hatásnak (szél, víz) van kitéve. Az erdőt alkotó fák gyökerei megkötik a talajt, a lombzat és az aljnövényzet is képes a védelmi szerep betöltésére.

¹ „Az őshonos fafajtáknál – ilyen pl. a tölgy, a bükk – a vágásérettségi kor 120 évre tehető, az ún. biológiai érettségi kor ennél még hosszabb idő, kb. 140 esztendő.” Dr. VASS (szerk.): Agrárjog

A levegő javításához is nagymértékben hozzájárulnak. Közismert a növények CO₂ megkötő képessége, valamint O₂ kibocsátása. Ezzel nemcsak a levegő javításához, hanem a klímaváltozás mérsékléséhez is hozzájárulnak. Éppen ezért, valamint zajfelfogó képességük miatt is felbecsülhetetlen értékűek a nagyvárosok mellett elhelyezkedő erdők. (A Budapest melletti Pilist és Börzsönyt évi ötmillió turista keresi fel.)²

Jelentőségüknél meg kell említeni gazdasági szerepüket – fontos nyersanyagforrást biztosítanak –, mérések szerint képesek elnyelni a radioaktív szennyezéseket, számos (védett) növény- és állatfajnak szolgál otthonául, valamint kulturális – rekreációs funkciót is betöltenek. Az erdő nyújtja a legtermészetesebb és legtartósabb pihenést, felüdülést az emberek számára.

Aktualitása miatt a hatályos büntetőjogi szabályokat érdemes áttekintetni, és megvizsgálni, hogy az erdők védelme érdekében milyen változást hoztak. Az erdők védelme érdekében kialakított szankciórendszer és szabályozási rendszer nagyon összetett, a jogszabályi hierarchiában számos szabályozási szinten találunk az erdőkre rendelkezést tartalmazó jogi normát, de ennek kialakulásáig hosszú út vezetett, melyt röviden érdemes áttekinteni.

I. Az erdők büntetőjogi védelmének rövid története

Az emberiség kapcsolata a természettel egyidős a megjelenésével, a természeti erőforrások használatának szabályozása szükségszerűen együtt járt a társadalmi szokások-szabályok kialakulásával. Kezdetben az erdőket közvagyonnak tekintették, ennek megfelelően szabadon használták, irthatták. A szabad felhasználás az erdőterületek jelentős fogyásához vezetett, ezért normákkal való szabályozás elengedhetlenné vált.

A szabad használat egy idő után nem működött, ezért az erdőterületek felosztására került sor. *„Az osztás ugyanazon szabályok szerint ment végbe, mint a szántóföldek vagy kaszálóknál. Miként ezekből, úgy az erdőből is a község minden egyes tagja egyenlő részt kapott, oly módon, hogy előbb az erdőt, vagy annak felosztás alá eső részét annyi egyenlő részre mérték ki, a hány egyenjogú tagja volt a községnek s azután az így felmért részek fölött maguk sorsot huztak, s kinek amelyik rész jutott, azt vágta ki a míg tartott benne, kivágás után pedig a községre szállított*

² Dr. FÜLÖP Sándor (szerk.): Közösségi részvétel az erdők védelmében, EMLA Környezeti Management és Jog Egyesület Budapest, 2006.

*vissza, és a község, a maga tagjainak megint másutt osztott erdőt.*³ A kiosztott területeken az eltérő korú és minőségű fafajtákból eredő különbségeket, valamint a területek településtől való eltérő távolságát a területek nagyságbeli differenciálásával próbálták ellensúlyozni.⁴ A szabad erdőterületek fogyásával végezetül már nem erdőterületeket, hanem csak fát osztottak.⁵

Az erdőterületek felhasználásának folyamatosan kialakuló szabályozása mellett fokozatosan alakult ki a királyi erdőóvó tisztsége.⁶ Az erdők mai értelemben vett igazgatása a megyeispán feladata volt, ám a tényleges őrzési és gondozási feladatokat az erdőóvó végezte, mely tisztség apáról fiúra öröklődött.⁷ Az elsődleges feladatuk az erdők őrzése volt. Az egyházak tulajdonát képező erdőkben is a királyi erdők mintájára erdőóvó rendszer működött.

Az erdőrendezés kialakulásának első írásos emléke Zsigmond királytól származik. A királyi erdők a növekvő bányászat miatt és a só szállításhoz a szükséges utak biztosítása érdekében folyamatosan fogytak, ezért azok védelme magasabb szinten is indokolt volt.

Az erdőkre vonatkozó hasznosítási szabályok természetüknél fogva gyakran együtt jártak a vadászati előírásokkal. II. Ulászló megtiltotta a jobbágyoknak a szabad vadászatot.

Werbőczy István 1514-es Hármaskönyvébe az erdei károk megtérítéséről szóló rendelkezést is belefoglalta, mellyel egyidejűleg a birtok sérthetetlenségét is biztosította. A Hármaskönyv III. rész 33. címe 4. és 5. § kimondja: *„4.§ Mert az a különös és határozott büntetés alatt tett tilalom, hogy a vetésekben vagy rétekben avagy az erdőkben senki kárt ne tegyen, csupa annak a helynek jobbágyaira szól, melynek határában az ilyen vetések, erdők vagy rétek fekszenek; minthogy az idegenek nem e tilalom büntetését, hanem a kár mennyiségét kötelesek megfizetni.*

5.§ Ha pedig a jobbágy lopva vagy nyilván erőszakosan erdőt vágna vagy annak fáit bántaná és ezen lehetne kapni, mindenét, a mi nála van, elveszti és azonfelül erőszakosságáért díján marad.”

A törekvések ellenére az erdők fogyását nem sikerült megállítani, többek között a növekvő bányászati tevékenységnek köszönhetően. Egy egységes, nagyobb területre kiterjedő erdőrendtartás meghozatala vált

³ TAGÁNYI: Magyar erdészeti oklevéltár 9.o. 3. bekezdés

⁴ Uo.: 9. és 10. o.

⁵ Uo.: 11. o.

⁶ Uo.: 12. o.

⁷ Uo.: 12. o.

egyre sürgetőbbé. „Az új rend bevezetéséül 1558-ban kelt az első királyi nyílt parancs, mely a bányákhoz közel eső összes erdőkből a kecskék legeltetését eltiltotta... korszakot alkot e nyílt parancs az a másik intézkedése, hogy a király esentúl mindezen erdők őrizetét saját embereire bizza, kik azonban csak egyszerű erdőőrök lehettek.”⁸ Majd a bányaerdők őrzését is királyi biztosok látták el. A királyi biztosok folyamatos szorgalmazására 1565-ben II. Miksa a bányaerdőkre vonatkozó rendtartást adott ki az 1561. évi hallstadi rendtartás mintájára.⁹ II. Miksa rendelete az erdőleírás mellett a kezelésre és fenntartásra vonatkozó előírásokat is tartalmazta. A rendelet újszerű volt atekintetben, hogy a fogyasztásnál figyelembe kívánta venni az erdő minőségét és tervezési rendszert vezetett be. 1584-ben I. Rudolf ezt megerősítette.

Erdélyben a XVII. században már törvények születtek az erdei károk büntetéséről.

A mezőgazdaság átalakulása a XVIII. század végén kezdődött, majd a XIX. században teljesedett ki. A megművelt területek aránya rohamosan növekedett, aminek egyenes következménye az Alföld természetes növénytakarójának, az erdőszteppnek a visszahúzódása, de fogyni kezdtek a hegyvidéki erdőterületek is. A szükségesnél nagyobb mértékben kezdtek el irtani az erdőket.

Az erdők pusztulásának megakadályozására számos jogi norma született a XVIII. század folyamán. Az 1718. évi rendelet biztosítja a katonai hivatalnokok részére az erdők kezelését, valamint az erdők védelmét – katonai rendszer keretei között – az ő feladataik között sorolja fel.

Nagy jelentősége miatt kiemelkedik a korszak rendelkezései közül Mária Terézia 1769. december 22. napján aláírt erdőrendtartása (továbbiakban: Országos Erdőrendtartás). Az erdőigazgatás területén is új eredményt ért el: minden törvényhatóságnál a tisztikar egyik tagját az erdészeti ügyek felügyeletével bízták meg. Ezen túlmenően minden megye erdőfelügyelőt állított fel a hozzá tartozó erdők felügyelete érdekében.

1761-ben az avargyújtás tilalmáról született állami intézkedés. 1765-ben az erőszakos erdőkárok megtorlása ellen harmadnapos törvényszéket állítottak fel.¹⁰ A XIX. század elejére a legtöbb erdélyi törvényhatóság kidolgozta a saját erdőrendtartását.

⁸ TAGÁNYI: i. m. 20. o. 2. bekezdés

⁹ Uo.: 20. o.

¹⁰ Uo.: 31-32. o.

Az első erdőtörvénynek az 1791. évi LVII. törvénycikket tartják, melyben a közhatalom védelemben részesíti az erdők megóvását. Ezt követően 1810-ben a Helytartótanács közrendeletében előírta, hogy a kamarai erdőkre nézve négy országos erdőfelügyelőséget kell felállítani. *„A főerdőfelügyelők hatásköre kiterjedt az összes kamarai és bányaerdőkre, valamint a szabad kir. városok s az üresedésben levő egyházi javadalmak erdeire.”*¹¹

Az első korszerű erdőtörvényt 1879-ben alkották meg¹² 1879. évi XXXI. tc. számon, mely a termőföld védelme érdekében meghatározott területeken megtiltja az irtást és a tarvágást, azaz bevezette a véderdő fogalmát. Ezzel a rendelkezéssel a véderdőben található élőlényeket és értékes fákat is meg lehetett védeni.

A huszadik század elején gyökeresen átalakulnak földtulajdoni viszonyok és a birtokrendszer. Mind az első világháborút követő Trianoni szerződés, mind a második világháborút követő változások alapvetően megváltoztatták az erdőkre vonatkozó szabályozást. Nagy változást hozott a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatásáról szóló 600/1945.M.E. számú rendelet, később törvény.¹³ *„A földbirtokok erdeiből a 100 kat. holdon felülieket állami tulajdonba vették, a 10-100 kat. hold terjedelműeket pedig állami ellenőrzés alatti községi tulajdonba vonták.”*¹⁴ A rendelkezés folytán nagyméretű állami tulajdonban lévő erdőbirtokok jöttek létre, mely a mai napig érezteti hatását a magyarországi erdőbirtokok szerkezetén. A tulajdonosi szerkezet az 1960-as évekig jelentősen átrendeződött a kollektivizálás miatt. Az állami tulajdonú mezőgazdasági területek mellett a termelőségvetkezeti tulajdoni forma vált meghatározóvá. A változások természetesen magukkal vonták a védelmi kötelezettségek alanyainak változását is.

1949-ben született meg az erdők és fák hatékonyabb védelméről szóló 2040/1949. (III.5) kormányrendelet. A fákkal kapcsolatos rablógazdálkodásoknak próbált véget vetni. *„A rendelet értelmében élőfa kivágását kizárólag jogerős és végrehajtható hatósági engedély birtokában lehetett végrehajtani. Az engedélyt élőfa kivágásakor, akkor lehetett kapni, ha a fa beteg, széltörött, száradásnak indult, vagy fenntartásra más okból alkalmatlan volt. Ezekben az esetekben is az*

¹¹ TAGÁNYI: i.m. 40. o.

¹² TAGÁNYI Károly az első igazi erdőtörvénynek az 1791:XXX tcikk.et tartja, mely a *„közös erdők felosztását, a pusztítás megakadályozására a a hatósági zárlatot sat. mondta ki.”* TAGÁNYI: i.m. 34. o.

¹³http://www.nebih.gov.hu/szakteruletek/szakteruletek/erdeszeti_igazgatosag/erdeszeti_szakteruletek/erdolatogato_knak/erdeszettortenet 2013. 05. 26. 11:30

¹⁴ uo.

engedélyezés további feltétele a fapótlási kötelezettség (illetve annak előírása).¹⁵

1961-ben vált el egymástól a természetvédelem és az erdők jogi szabályozása azzal, hogy megszületett az 1961. évi VII. törvény – az erdőkről és a vadgazdálkodásról –, és az 1961. évi 18. tvr. – a természetvédelemről. Az erdőtörvény az erdőkre, míg a természetvédelmi tvr. az egyedileg vagy fajszinten védetté nyilvánított fákra vonatkozott.

Az erdőgazdálkodás jelen jogi szabályozása és annak háttere korszerű, az uniós joganyaggal harmonizált. Meghatározza a tartamos erdőgazdálkodás alapkritériumait, az erdő védelmének szempontjait, az erdőtulajdonosok jogait és kötelességeit, figyelembe veszi a magánerdő tulajdonosok szerepét és szükségleteit, ugyanakkor ellátja az erdészeti igazgatást számos eszközzel annak érdekében, hogy a társadalom érdekeit hosszútávon védeni legyen képes.

1968-tól új szemlélet vette kezdetét az erdőgazdálkodásban, melynek alapvetően a nyereségérdekeltség állt a középpontjában, és ez az erdőállomány fogyását eredményezve. A következő mérföldkövet a Büntető törvénykönyv hatálybalépése hozta.

Az 1989-90-ben bekövetkezett rendszerváltozás jelentős átalakulást hozott az erdővédelem területén. A termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény, a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1994. évi LIII. törvény (továbbiakban: Kvt.), valamint a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (továbbiakban: Tvt.) komplex védelmi rendszer kiépítésének alapjait teremtette meg, biztosítva ezzel az erdők általános védelmét. A földtörvény a termőföld használatának alapvető rendelkezéseit, annak megsértésének szabályainak alapjait fekteti le. Az Állami Erdészeti Szolgálat létrehozásáról és szervezetéről szóló 37/1996. (XII.29.) FM rendelet megteremtette az erdőgazdálkodás feletti állami felügyeletet. Az erdészeti igazgatással összefüggő egyes irányítási, szervezési, valamint hatósági feladatokat: a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter; az országos erdészeti hatóság – az Erdészeti Hivatal, az országos erdészeti hatóság területi szerve (az Állami Erdészeti Szolgálat) látták el, azaz háromszintű rendszerben működött. 2007. január 01-től az Állami Erdészeti Szolgálatot a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatalba (MgSzH) integrálták a Fővárosi és megyei Növény- és Talajvédelmi Szolgálattal, a Növény- és Talajvédelmi Központi Szolgálattal; a Megyei Földművelési és Vidékfejlesztési Hivatalok OMMI központjaival és telepeivel; ÁESZ területi igazgatóságaival és központjával

¹⁵ A fák védelméről szóló jogszabályok korszerűsítésének szakmai megalapozása című tanulmány IMOLEX Tanácsadói Iroda szerkeszti, kézirat, Budapest, 2004. 14. o.

együtt. Az erdészeti szakigazgatás további átalakításra került a megyei kormányhivatalok létrehozásával és a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatalról szóló 22/2012. (II. 29.) kormányrendelettel. A kormányrendelettel felállított hivatal útján az első- és másodfokú hatósági irányítási és szervezési-, valamint igazgatási feladatokat a Megyei Kormányhivatalok Erdészeti Igazgatóságai (MKEI), illetve a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH) Erdészeti Igazgatósága látják el.

Mind az európai uniós követelmények, mind a hazai szakmai igények megkívánták az erdőtörvény korszerűsítését, ezért hosszú előkészítő munka után megszületett az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény. Fontos megemlíteni, hogy a hatályos erdőtörvény módosítása folyamatban van. Az új erdőtörvény három fő célkitűzés mentén került megalkotásra: egyrészt az EU Erdészeti Stratégiájában foglaltak végrehajtására és az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 2005. szeptember 20-i, 1698/2005/EK tanácsi rendeletben megfogalmazott új erdészeti intézkedések bevezetésére; másrészt a hazai erdőtulajdonosok, erdőgazdálkodók esélyegyenlőségének megteremtése és a magán-erdőgazdálkodás működőképességének javítása céljából; harmadrészt az erdészeti szakigazgatás munkájának racionalizálása érdekében.

A falopások megelőzésére bevezeti a faanyag származásának igazolását, mely a jelenleg hatályos büntető törvénykönyvi tényállások érvényesülését is elősegíti.

II. Az 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

Az erdők védelmére vonatkozó jogszabályok megsértése esetén a büntetőjog szankciókat ír elő. Ezeket elsősorban a „környezetvédelmet sértő bűncselekményekből” – a környezetkárosítás, és a természetkárosítás törvényi tényállásaiból – vezette le a törvény.

A büntetőjog mindig negatív értékítéletet közvetít az elkövető felé, melynek keretét a társadalom, az állam határozza meg. A büntetőjogi eszközök elsősorban a jogsértő magatartásra utólagosan – megtorlásként – válaszolnak, de megjelennek a korrekciós célok is.

A szabályozásról el lehetett mondani, hogy *„megmarad a hagyományos felelősségi konstrukcióban, de elindul a jogérvényesítés feltételeinek*

*szigorítása irányában.*¹⁶ A büntetőjog nem fordított elegendő figyelmet a környezetvédelemre, és ez szembetűnően megjelent a szabályozásban. Az akkor hatályban lévő három tényállást – környezetkárosítás, természetkárosítás, a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése – a XVI. fejezeten – a közrend elleni bűncselekményeken – belül a közegészség elleni bűncselekmények (IV. cím) alcsoportjába sorolta. Azonban a védelmezett társadalmi érdek jelentősen túllépi a közegészség kereteit, ezért megjelentek azok az álláspontok, melyek a környezetvédelmi bűncselekményeket külön címbe sorolták volna.¹⁷

II.1. A környezetkárosítás

Környezetkárosítás a 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.) 280.§-a határozta meg. A törvény szerint az követi el a bűncselekményt, aki a környezetet vagy annak elemét veszélyezteti, károsítja vagy erre alkalmas magatartást tanúsít, valamint a környezetet vagy annak elemét jelentős mértékben szennyezi, vagy ezt eredményező magatartást tanúsít.

A bűncselekmény tárgya az emberi környezet egésze vagy a környezet valamely eleme. A *környezet* fogalmát az 1995. évi LIII. törvény határozza meg: környezeten a környezeti elemeket, azok rendszereit, folyamatait és szerkezetét kell érteni. A *környezeti elem* fogalmát a régi Btk.¹⁸ a környezetvédelmi törvénnyel összhangban adja meg: környezeti elem a föld, a levegő, a víz, az élővilág, valamint az ember által létrehozott, épített (mesterséges) környezet, továbbá ezek összetevői. Így elméletileg az erdők védelmét is szolgálhatta, de alkalmas lehetett az egyedi fákra vonatkozó szabályok megsértése esetén alkalmazandó szankciók szerepének betöltésére is.

A bűncselekmény elkövetési magatartásai: a környezet, a környezet valamely elemének *károsítása*; jogszabályban vagy hatósági határozatban megállapított *kötelezettség megszegésével* károsításra alkalmas magatartás tanúsítása; jelentős mértékű *szennyezés*.

Az elkövetési magatartások közül a leggyakoribb erdőket veszélyeztető magatartás a tűzgyújtás, valamint a veszélyes hulladék ártalmatlanításai kötelezettségének megszegése, trágya szivattyúzása csatornába, vegyi anyag folyóba ömlése.

¹⁶ BÁNDI Gyula: A környezetjogi felelősségről, Belügyi Szemle, 2005./V. szám, 3-21. o.

¹⁷ Erre mutat rá BÁNDI Gyula: A környezetjogi felelősségről című tanulmánya.

¹⁸ Régi Btk. 286/A. § (1) bekezdés a) pont

A szennyezés fogalmát a régi Btk. 280. § (5) bekezdése határozta meg: *„E § alkalmazásában szennyezés: a föld, a levegő, a víz, az élővilág, valamint azok összetevői jogszabályban vagy hatósági határozatban megállapított kibocsátási határértéket meghaladó terhelése.”*

A kibocsátási határérték fogalmát nem a régi Btk., hanem a Kvt. írta elő, mely határérték átlépése esetén következett be a szennyezés és a károsítás. A Kvt. saját fogalomrendszert dolgozott ki a környezetszennyezés, a környezetkárosodás és a környezetveszélyeztetés hármasságában, melyek összefüggő rendszert alkotnak, együttesen értelmezendő fogalmak. A szennyezés, károsodás és veszélyeztetés bekövetkezésének indikátorai a határértékek. 2007. április 30. előtt a Kvt. 4.§ s-u) pontjai három határértéket különböztetett meg: igénybevételi határérték, kibocsátási határérték, szennyezettségi határérték. A pontatlan jogszabályi meghatározásuk miatt a fogalom értelmezése a gyakorlatban komoly problémákat jelentett, a Legfelső Bíróságnak kellett kidolgozni a környezetveszélyeztetés, a környezetkárosítás és a környezetszennyezés fogalmának egymáshoz való viszonyát – összhangot teremtve a környezetvédelmi szabályozási rendszer alapelveivel, normáival¹⁹ – és iránymutatást adnia a gyakorlat számára a helyes jogértelmezése érdekében. A Legfelső Bíróság jogértelmezését követően a Kvt. törvényi fogalomrendszere is módosításra került, bevezették a igénybevételi határérték, kibocsátási határérték, és a szennyezettségi határérték fogalmát.²⁰

A régi Btk. a Kvt.-vel összhangban használta a károsítás fogalmát, mely *„az a tevékenység, amelynek hatására a környezetnek vagy valamely elemének olyan mértékű változása, szennyezettsége, illetve igénybevétele következik be, amelynek eredményeképpen a környezet, illetve a környezeti elem természetes vagy korábbi állapota csak beavatkozással vagy egyáltalán nem állítható helyre, illetőleg olyan tevékenység, amely az élővilágot kedvezőtlenül érinti”²¹, „a szennyezés a környezetnek vagy valamely elemének jogszabályban vagy hatósági határozatban megállapított kibocsátási határértéket meghaladó terhelése”²².*

¹⁹ A környezetveszélyeztetés fogalmának vizsgálata során nem szabad figyelmen kívül hagyni a környezetvédelmi szabályozás alapelveit sem. Ha csak a – teljesség igénye nélkül – olyan lényegese elveket nézünk is, mint a megelőzés, helyreállítás vagy szennyező fizet elve, már akkor is közelebb kerülünk a környezetveszélyeztetés fogalmának tartalmához. *„A megelőzés fogalma kettős értelemben használatos, mivel az ártalmak keletkezésének megelőzése mellett a károsító folyamatok további hatásai elleni fellépést is magában foglalja.”* BÁNDI: Környezetjog 2004. 30. o.

²⁰ Kvt. 4. § s-u) pontja

²¹ BELOVICS – MOLNÁR – SINKU: Büntetőjog – Különös rész HVG-Orac Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2004. 413. o.

²² Uo.

A károsítás és a szennyezés a környezet igénybevételével, illetve terhelésével valósulhatnak meg. *„A környezet igénybevétele alatt a környezetben történő változás előidézését, a környezetnek vagy elemének természeti erőforráskénti használatát kell érteni.”*²³ A környezeti terhelés pedig *„valamely anyag vagy energia környezetbe való kibocsátásával valósulhat meg.”*²⁴

A Kvt. kimondja, hogy a környezethasználatot úgy kell megszervezni és végezni, hogy a legkisebb mértékű környezetterhelést és igénybevételt idézze csak elő, valamint törekedni kell a környezetszennyezés megelőzésére, és egyben el kell kerülni a környezetkárosítást. Jogszabály külön előírhat feltételeket a környezethasználat területére, s különböző tiltó, korlátozó rendelkezéseket állapíthat meg.

Ha az elkövetési magatartás károsítás vagy szennyezés, materiális bűncselekmény valósul meg, vagyis az elkövetési magatartás és az eredmény között ok-okozati összefüggésnek kell fennállnia.

A jogszabályban vagy hatósági határozatban megállapított kötelezettség megszegésével károsításra vagy szennyezésre alkalmas magatartások tanúsítása veszélyeztetési tényállási elemként kerültek szabályozásra. Ez azt jelenti, hogy a károsításnak vagy a szennyezésnek nem kell ténylegesen bekövetkeznie, elegendő a magatartás erre való alkalmassága. A veszély itt közvetlen veszélyként jelenik meg, mely meglétének bizonyítása nehézséget jelent a büntetőeljárás során, ugyanis hosszas bizonyítási eljárást (szakértői vizsgálatot) igényel.

A környezetkárosítás tényállása a nemzetközi szerződés hatálya alá vagy védelem alá nem tartozó fák védelmére nyújt lehetőséget, szemben a természetkárosítás tényállásával, mely a védelem alá tartozó fákat részesíti védelemben. Ez azért lényeges az erdők védelme szempontjából, mert az Evt. nem nyújt védelmet az erdőben található fák egyedi védelmére. A büntető tényállás ezért fontos felelősségi alakzat az erdei fák védelmében.

A tényállás elkövetésének a száma napjainkban egyre növekszik. *„A nyolcvanas években nem haladta meg a négy esetet, a felderített bűnelkövetők arány pedig még alacsonyabb volt, sőt 1981-ben, 1982-ben és 1984-ben nem is akadt ismerté vált bűnelkövető. 1993-tól kezdődően azonban emelkedés történt, amely 1997-ben 41 ismertté vált bűncselekménnyel tetőzött, az utóbbi években pedig 24-34 eset vált ismertté. A legtöbb környezetkárosító bűncselekmény az utóbbi években*

²³ BELOVICS – MOLNÁR – SINKU: Büntetőjog – Különös rész 389.o.

²⁴ Uo.

*Pest, Bács-Kiskun, Jász-Nagykun-Szolnok, valamint Csongrád megyében követték el”.*²⁵

A fentiek alapján megállapítható, hogy a környezetkárosítás tényállása a gyakorlatban nem biztosított megfelelő védelmet az erdők védelmére.

II.2. A természetkárosítás

A **természetkárosítás** törvényi tényállásának elkövetése a leggyakoribb elkövetési magatartás a környezeti bűncselekmények közül, az esetek többsége ide tartozik. Többnyire azonban állatfajok egyedeire követik el.²⁶ A természetkárosítás tényállásáról a régi Btk. 281.§-a szólt.

A bűncselekménynek két csoportba sorolható az elkövetési tárgya: az egyik csoport a fokozottan védett élő szervezet egyede²⁷ tartozott. A másik csoport az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló jogszabály szerinti területek – különleges madárvédelmi terület, különleges természetmegőrzési terület, vagy annak jelölt terület, valamint kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület vagy annak jelölt terület – és a védett természeti terület, barlang, élő szervezetek életközössége, azok élőhelye.

A védelem az első csoportnál az élő szervezet egyede szempontjából valósulhat meg. Az értelmező rendelkezésekben felsorolt, az élő szervezet egyedének valamennyi szakasza, alakja, állapota csoportjába beletartoznak a növények – így a fák magjai, gumói, palántái; az élő szervezet egyedének származéka csoportjába pedig beletartozik a fák virága, termése stb.²⁸

A bűncselekmény elkövetési magatartásai a jogellenes megszerzés, tartás, forgalomba hozatal, országba történő behozatal, kivitel, átvitel, kereskedelem, egyed károsítása, elpusztítása a fokozottan védett élő szervezetek egyede körében. Az elkövetési tárgyak második csoportjához kapcsolódó elkövetési magatartás a jogellenesen jelentős mértékben történő megváltoztatás.

A jogellenes, jelentős mértékű megváltoztatás magatartása három csoportba sorolható:

²⁵ TILKI: Környezetvédelem a büntetőjogban és a szabálysértési jogban, Belügyi Szemle, 2005./V., 52-64. o.

²⁶ ÁBRAHÁM: A környezeti bűnözés alakulása az elmúlt években, Belügyi Szemle, 2005./V., 22-51. o.

²⁷ A fokozottan védett élő szervezetek fajait, azok egyedének pénzbeli értékét a 13/2001. (V.9.) KöM rendelet 3. és 4. számú melléklete tartalmazza.

²⁸ BELOVICS – MOLNÁR – SINKU: i.m. 399. o.

„1. Természetvédelmi oltalom hatálya alá tartozó erdőben végzett engedély nélküli, vagy az engedélyben meghatározott mértéket meghaladó szintű fakitermelés...

2. ... felszíni bányászati, útépítés, gátépítés, vagy egyéb építkezés alkalmával a hatósági előírásokat figyelmen kívül hagyják, vagy megszegik, így a tevékenység eredményeként adott területen található élő szervezetek életközössége megsemmisül, megrongálódik, vagy egyszerűen csak csökken a természetes életterük. ...

3. ... nád- vagy mezőégetés alkalmával a felügyelet nélkül hagyott lángok áttérjednek a védett fajok életközösségének otthont adó területekre, ahol ennek következtében súlyos károsodás következhet be.”²⁹

A fakitermelés esetében a természetkárosítás mellett sok esetben halmazatként megállapítható a lopás tényállása is, valamint a magánokirat-hamisítás, csalás. Az utóbbiakra akkor kerül sor – és van rá gyakorlati példa is –, amikor az engedélyeket meghamisítják, és így tévesztik meg a természetvédelmi szakszolgálatokat.

A második csoport speciális esete, *„amikor figyelmetlenségből fokozottan védett fajokat tartalmazó műveletlen területeket mezőgazdasági művelésbe vonnak, vagy infrastrukturális fejlesztések során természetvédelmi szempontokat nélkülöző technológiai alkalmazására kerül sor.”*³⁰

Súlyosabban minősül, ha az elkövetési tárgyak első csoportjába tartozó egyedek olyan mértékű pusztulása következik be a jogellenes magatartás által, hogy az egyed külön jogszabályban meghatározott pénzbeli értékének *„együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedi esetében megállapított pénzben kifejezett legmagasabb érték kétszeresét.”*³¹ Az elkövetési tárgyak második csoportja esetén akkor kerül sor súlyosabb minősítésre, ha a jogellenes magatartás jelentős károsodást, megsemmisülést okoz.

Abban az esetben, ha valaki az Sztv. 147. § a), b), c)³² pontjában meghatározott magatartást követi el, a cselekménye szabálysértésnek minősül a szabálysértési törvény szerint, és pénzbírsággal sújtható.

²⁹ ÁBRAHÁM: i.m. 22-51. o.

³⁰ Uo.

³¹ BELOVICS – MOLNÁR – SINKU: Büntetőjog i.m. 402. o.

³² Sztv. 147. § (1) bekezdés: „Aki a) a természetvédelmi hatóság engedélyéhez vagy szakhatósági hozzájárulásához kötött tevékenységet engedély vagy szakhatósági hozzájárulás nélkül, vagy az engedélytől, szakhatósági hozzájárulástól eltérő módon végez vagy végeztet, bejelentési kötelezettségének nem tesz eleget,

b) természeti területen – beleértve a védett természeti területet is – a természetvédelmi célokkal össze

A bűncselekmények felderítése, nyomozása, vizsgálata döntő többségben a helyi (városi, kerületi), kisebb részben a területi (megyei) szerveknél történik.³³ Előfordulhat, hogy egyes ügyeket megyei vagy országos illetékességű szerv lát el, de a rendelet kötelező jelleggel egyetlen ügykört sem von ezek hatáskörébe.

A bűnügyi szolgálaton belül (helyi, területi szerveknél) a környezetvédelmi bűncselekmények büntetőeljárait a gazdaságvédelmi egységeknél folytatják le. Léteznek olyan megyei rendőr-főkapitányságok, ahol környezetvédelmi referensek működnek a bűnmegelőzési egységekben. A feladatuk a terület bűnüldöző tevékenységének összehangolása, a képzés biztosítása.

Az elkövetők felderítésében a rendőrség kikéri a területileg illetékes környezet- és természetvédelmi felügyelőségek, vagy nemzeti parki igazgatóságok segítségét. Ehhez elengedhetetlen a szervek közötti folyamatos kapcsolattartás, információ csere. Leginkább a természetvédelmi szolgálatok állásfoglalásának beszerzésére van szükség az egyedek pontos fajának, védettségi fokának és eszmei értékének meghatározásához.

A folyamatos kapcsolattartás szerepe akkor is fontos, ha nem a szakintézmény kezdeményezésére indult a nyomozás. Ilyenkor értesíteni kell a hatáskörrel bíró, illetékes hatóságot a történetekről, hogy a szükséges intézkedéseket meg tudják tenni: regisztrálják az illetékességi területükön történt pusztulás mértékét, a szükséges mértékben módosítani tudják az intézkedési terveiket, javíthassák a jövőbeni bűncselekmények elleni fellépésüket, kidolgozhatják az eddigi kutatási eredményeiket, és az általuk vezetett országos nyilvántartást.³⁴

Jelenleg nincs kiépítve egy jól működő – gyors és pontos – adatszolgáltatási rendszer a szervek között, mely jelentős mértékben megnehezíti és meghosszabbítja a bűnüldöző egységek munkáját. Minden megyében a megyei rendőri szerv és annak területén lévő nemzeti parkok, illetékes környezetvédelmi felügyelőségek, esetleg civil szervezetek kötöttek együttműködési megállapodást, de ezek csak az

nem egyeztethető tevékenységet folytat, szemetel, a területet más módon szennyezi, tiltott helyen tartózkodik, tiltott módon közlekedik, engedély nélkül tüzet rak,

c) védett vagy fokozottan védett élő szervezet egyedét, származékát, barlangi képződményt jogellenesen megrongálja, elviszi, állatfaj egyedét élettevékenységében jelentős mértékben zavarja, valamint a védett élő szervezet egyedét, származékát, barlangi képződményt jogellenesen elpusztítja,

d) a természet védelmére vonatkozó rendelkezéseket egyébként megsérti, százezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható.”

³³ 15/1994. (VII.14) BM rendelet, majd hatályon kívül helyezését követően: 3/2008. (I. 16.) IRM rendelet, majd 25/2013. (VI. 24.) BM rendelet

³⁴ ÁBRAHÁM: i.m. 22.o.

adott megyére vonatkoznak, és általában nincsenek összhangban a más megyékben kötött megállapodásokkal. A megyék közötti együttműködési megállapodások hiányoznak.

Ábrahám Attila szerint³⁵ minden megyei rendőr-főkapitányságon környezetvédelmi referenst kellene alkalmazni az eredményesebb rendőri fellépés érdekében. A referensek feladatai között szerepelne a szakkoordináció, melynek keretén belül információkkal látná el a nyomozásban részt vevő szerveket. Erősítené a kapcsolatokat a környezetvédelmi és természetvédelmi szervekkel, valamint oktatást végzene és szervezne.

A rendőri fellépést erősítené még a környezetvédelmi szakképzések és továbbképzések szervezése is, valamint annak a ténynek a kihasználása, hogy a környezetvédelmi büntetőügyek nyomozására nemzetközi kötelezettségvállalásaink vannak, és ezek teljesítésére az Európai Unió költségvetéséből pályázati úton forrás nyerhető.

Néhány fős környezetvédelmi csoport megyénkénti kialakítása – technikai, személyi feltételekkel – tovább növelhetné a hatékonyságot.

II.3. A hulladékgazdálkodás rendjének megsértése

Az ember általi tevékenységek közül az erdők egészségi állapotát leginkább az erdőkben elhelyezett hulladékok veszélyeztetik. A Btk. lehetőséget biztosít az ilyen tevékenységek büntetésére, és enek révén a megelőzésre is.

Az sérti meg a hulladékgazdálkodás rendjét, aki arra a célra hatóság által nem engedélyezett helyen hulladékot elhelyez; engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve hulladékkezelési tevékenységet, illetve hulladékkal más jogellenes tevékenységet végez. Az ilyen magatartás büntett, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A büntetés büntett miatt öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az előbbieken meghatározott bűncselekményt a hulladékgazdálkodásról szóló törvény szerinti veszélyes hulladéokra követik el.

³⁵ ÁBRAHÁM: i.m. 22. o.

III. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

A 2013. július 1. napjától hatályos új büntető törvénykönyv számos jelentős változást vezetett be, mely nagymértékben hozzájárul az erdővédelem hatékonyabbá tételében.

Az egyik legszembetűnőbb változás, hogy önálló fejezetet – XXVII. fejezet – kaptak a környezet és a természet elleni bűncselekmények. A jogalkotó ezzel kiemeli a közrend elleni bűncselekmények címe közül a tényállásokat, hangsúlyozva, hogy a külön fejezet önálló védett jogtárgyat tartalmaz, elismerve a környezet autonóm védelmét.

A környezet és a természet elleni bűncselekmények közé tartozik a környezetkárosítás, a természetkárosítás, az állatkínzás, az orvvadászat, az orvhalászat, a tiltott állatviadal szervezése, a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése, az ózonréteget lebontó anyaggal visszaélés, a radioaktív anyaggal visszaélés, a nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés, az atomenergia alkalmazásával visszaélés.

A környezetkárosítás és a természetkárosítás további vizsgálata szükséges, tekintettel arra, hogy az erdők büntetőjogi védelmében e két tényállásnak van közvetlenül szerepe.

III.1. A környezetkárosítás

A környezetkárosítás tényállása továbbra is keretdiszpozíció, tartalommal az egyéb jogszabályok töltik ki.³⁶

A környezetkárosítás tényállásában a lényeges változást az önálló fejezetben történő szabályozás jelenti, elismerve ezzel kiemelt társadalmi jelentőségét. A környezetkárosítás bűncselekményének elkövetési tárgyai továbbra is a föld, a levegő, a víz, az élővilág, valamint ezek összetevői. Az egyes elkövetési tárgyak meghatározását a Kvt. adja meg. Az összetevő fogalmát nem határozzák meg a szaktörvények. Az összetevő „anyagi” rendszer esetén jelenti annak kémiai összetételét, ami levegő esetében könnyebben meghatározható, víz és talaj esetében már nem egységesíthető, de az adott helyre jellemző, igen változatos vegyi összetételt jelent. Bármely területen műszakilag, méréssel egyértelműen

³⁶ Például: a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény; a levegő védelmével kapcsolatos egyes szabályokról szóló 21/2001. (II. 14.) Korm. rendelet, a felszín alatti vizek védelméről szóló 219/2004. (VII. 21.) Korm. rendelet, a felszíni vizek minősége védelmének szabályairól szóló 220/2004. (VII. 21.) Korm. rendelet, valamint a fák védelméről szóló 21/1970. (VI. 21.) Korm. rendelet.

meghatározható az eredeti, természetes összetétel és az emberi beavatkozás (beleértve a szennyezés) hatása. Az anyagi összetétel fogalmán túl a víznek, a földnek, illetve általában az élővilágnak is vannak részei, elemei. Az anyagi összetevőkön kívül az adott helyet egy másiktól megkülönbözteti az ott található növényi és állati populáció. A biológiai összetétel – amennyiben nincs környezetkárosítás és szennyezés – még sokkal nagyobb változatosságot mutat, mint az anyagi, illetve kémiai összetétel.³⁷

A tényállásban bekövetkezett változás, hogy az új törvény kiemeli, és a továbbiakban önálló tényállásként szabályozza az ózonréteget lebontó anyaggal visszaélést. További változás található a Btk. 241. § (1) bekezdés b) pontjában szabályozott elkövetési magatartás – oly mértékű károsítás, mely következtében a környezeti elemek természetes vagy korábbi állapota csak beavatkozással állítható helyre – büntetési tételében, tekintettel arra, hogy az alsó büntetési tétel legalacsonyabb mértékét is meghatározza a törvény, legalább egy évben.

A bűncselekmény elkövetési magatartásában, büntetési tételeiben, a károsítás és veszélyeztetés, a határértékek fogalmában, gondatlan alakzatában további változás nem következett be.

III.2. Természetkárosítás

Az elkövetési tárgy kettős csoportba sorolását az új Btk. is megtartja. A természetkárosítás tényállása szintén keretdiszpozíció.³⁸

A természetkárosítás minősített esete értékhatárhoz igazodik, nem pedig jelentős mértékű megváltoztatáshoz, mint eredményhez. Minősített eset a fokozottan védett, valamint védett élő szervezetek olyan mértékű pusztítása, amelynek eredményeképp az elpusztított élő szervezet egyedeinek külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett növény- vagy állatfaj

³⁷ 2012. évi C. törvényhez fűzött kommentár.

³⁸ A tényállást kitöltő egyes jogszabályok a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (a továbbiakban Tvt.), az Európai Közösségek Tanácsának a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 1996. december 9-i 338/97/EGK rendelete, illetve ennek módosításai, a növényvédelemről szóló 2000. évi XXXV. törvény, a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet, a védett állatfajok védelmére, tartására, bemutatására és hasznosítására vonatkozó részletes szabályokról szóló 348/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet, a védett és fokozottan védett életközösségekre vonatkozó korlátozásokról és tilalmakról szóló 67/1998. (IV. 3.) Korm. rendelet, az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet.

egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legmagasabb érték kétszeresét. Minősített eset továbbá az EK rendeletben foglalt, azonban Magyarországon védetté, illetve fokozottan védetté nem nyilvánított élő szervezet egyedének a számottevő pusztulása, ami az élő szervezet adott állományának fennmaradását veszélyeztető pusztulását jelenti.

Megjelenik a minősített esetek között a veszélyeztető magatartás is, valamint ki kell emelni, hogy a gondatlan elkövetés büntetendősége - 2008/99/EK irányelv elvárásaival összhangban - kizárólag a minősített esethez kapcsolódik, az alapeset csak szándékosan valósítható meg.

Az új Btk. 243. §-a tartalmazza a természetkárosításnak a természeti értékek és területek védelmével kapcsolatos rendelkezéseit. Elkövetési tárgya a Natura 2000 terület³⁹, a védett barlang, a védett természeti terület vagy védett élő szervezetek élőközössége, illetve azok élőhelye, ezzel kibővíti a korábbi törvény elkövetési tárgyainak körét. Az elkövetési tárgyak jogszabályi definícióját a tényállás keretjellegeből adódóan a Tvt. adja meg.

A bűncselekmény elkövetési magatartása a megváltoztatás. A megváltoztatás eredménye olyan változás, ami ténylegesen kárt, vagy hátrányt okoz, vagyis minden olyan tevékenység, ami ellentétes a Tvt.-ben meghatározottakkal. A megváltoztatás tehát a terület jellegének, használatának megváltoztatását jelenti, ami széleskörű fogalom, bele tartozik például a terület terjedelmének megváltoztatása is. A jelentős mérték megállapítása minden esetben szakértői kérdés.

Az alapesetben meghatározott Natura 2000-területek, védett természeti területek, a védett barlang, valamint a védett élő szervezetek életközössége, azok élőhelye vonatkozásában a jelentős károsodás, valamint a megsemmisülés már súlyosabb fokban veszélyes a társadalomra, így azok minősített esetként nyernek megfogalmazást.⁴⁰

A törvény a bűncselekmény gondatlan elkövetését is büntetni rendeli.

III.3. Lopás

Az új Büntetőtörvénykönyv XXXVI. fejezetében szabályozott vagyon elleni bűncselekmények kiegészülnek a falopás tényállásával.

³⁹ A Natura-2000-es területek a vadon élő madarak védelméről szóló 2009/147/EK irányelv (madárvédelmi irányelv), valamint a természetes élőhelyek, a vadon élő állatok és növények védelméről szóló 92/43/EGK irányelv (élőhelyvédelmi irányelv) alapján az uniós joganyagának való megfelelés céljából kell kijelölni.

⁴⁰ Az új Btk-hoz fűzött kommentár.

A rendszerváltás óta rohamosan növekszik a falopások száma, órási természeti és anyagi károkat okozva ezzel mind az erdőtulajdonosoknak, mind pedig a környezetben. *„Az illegális fakitermelések becsült mértéke éves szinten megközelíti az 1.000 hektárt és a 300.000 köbmétert. Az így kitermelt faanyag értéke mintegy 3.000.000.000 Ft. Az újraerdősítés költsége közel 1.000.000.000 Ft, ám az elültetett kb. 10.000.000 facsemetéből csak évtizedek múlva lesz minden funkcióját ellátni képes erdő.”*⁴¹ A számszerűsíthető károk mellett olyan károk is jelentkeznek, melynek értékét megbecsülni sem lehet, vagy azért mert még előre nem láthatóak – például élővilágban okozott károk – vagy azért, mert nem lehet számszerűsíteni – például talajkárosodás.

A fent előadottak alapján, hosszas szakmai vitát követően hiánypótló jelleggel szabályozták a falopás tényállását. Az új Btk. 370. § (1) bekezdése kimondja: *„Lopás 370. §⁴² (1) Aki idegen dolgot mástól azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa, lopást követ el.”* Az új Btk. 370. § (2) bekezdésének bi) pontja kimondja: *„(2) A büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, ha ... b) a szabálysértési értékre elkövetett lopást ... **bi) erdőben jogellenes fakivágással követik el.**”* (A továbbiakban jelen dolgozatban: falopás.)

A falopás meghatározott helyszíne az erdő. Az erdő fogalmát nem az új Btk., hanem az Evt. mint háttérjogszabály adja meg.⁴³ A falopás tényállását csak erdőben lehet elkövetni, a terület erdőnek minősítésében nagy jelentősége van annak, hogy az országos nyilvántartásban erdőként szerepel-e az adott terület.

Az elkövetési magatartása a jogellenes fakivágás. A szabályszerű fakivágást, valamint annak jogellenességét szintén nem az új Btk. határozza meg, hanem a fogalom az Evt. rendelkezéseiből vezethető le. Az Evt. III. fejezete szabályozza az erdőgazdálkodás (ezzel a fakitermelés) tervszerűségét és engedélyezési rendszerét. A kitermelés szigorú tervek alapján (erdőtervrendelet, körzeti erdőterv, erdőterv) történik, amelyhez bejelentési kötelezettség (tervszerű erdőgazdálkodás) is tartozik.⁴⁴

A tervszerű erdőgazdálkodás szabályainak megsértése azonban önmagában nem jelenti a falopás tényállásának megvalósítását, azaz a bejelentési kötelezettség elmulasztása, a tervektől való eltérés alapján

⁴¹ http://www.nebih.gov.hu/szakteruletek/szakteruletek/erdeszeti_igazgatóság/kozerdeku_adatok/tanulm/illegalis_fakitermeles.html 2013. november 22.

⁴² A 2013. évi XLV. törvény 2. § szerinti szöveggel lép hatályba.

⁴³ Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény 6. §-a.

⁴⁴ A korábban hatályos 1996. évi LIV. törvényhez képest egyszerűsödött a tervezési rendszer, tekintettel arra, hogy a többlépcsős engedélyezési és bejelentési rendszer egyfokúvá vált. Az erdőtervet az erdőszeti hatóság hivatalból állapítja meg. Az erdőgazdálkodó az erdőterv alapján, az erdőszeti hatósághoz történt előzetes bejelentés alapján végezheti az erdőgazdálkodási tevékenységet- így a fakitermelést is.

végzett fakitermelés nem eredményezi önmagában lopás tényállásának megvalósulását. A bűncselekmény alanyának vizsgálata ezért elengedhetetlenül fontos.

Amennyiben az erdőgazdálkodó – ennek hiányában az erdő tulajdonosa – az erdészeti hatóság felszólítása ellenére nem tesz eleget az Evt. szerinti erdőgazdálkodási kötelezettségének, és ezáltal az erdő fennmaradását vagy fejlődését veszélyezteti, a szükséges erdőgazdálkodási tevékenységeket az erdészeti hatóság az erdőgazdálkodó, ennek hiányában a tulajdonos költségére elrendeli és elvégezteti.⁴⁵

Az erdőgazdálkodó fogalmát szintén az Evt. határozza meg a 17. § (1) bekezdésében: *„Erdőgazdálkodó az erdészeti hatóság által vezetett erdőgazdálkodói nyilvántartásban szereplő tulajdonos vagy jogszerű használó.”*

Amennyiben az erdőgazdálkodó az erdejében bejelentés nélkül végzett fakitermelésre megbízást adott vagy a fakitermelésről tudomással bírt és azt haladéktalanul nem jelentette az erdészeti hatóságnak vagy az éves erdőgazdálkodási tevékenység előírásait megsérti, erdőgazdálkodási bírsággal kell sújtani.⁴⁶ A fenti esetekben is jól látható, hogy bár a gazdálkodási kötelezettséget megsértik, az erdőgazdálkodó, vagy az erdő tulajdonos felelőssége a jogellenes helyzetben nem az új Btk. alapján áll fenn.

A gyakorlatban külön problémát jelent a saját erdőterületet meghaladó fakitermelés, melynek során a más tulajdonában álló erdőterületet is érinti a fakitermelés. Álláspontom szerint a felelősség megállapításánál – annak megállapításánál, hogy az Evt. vagy az új Btk. szabályait kell alkalmazni – a szándék vizsgálata, valamint annak eredménye lesz meghatározó jelentőségű.

Erdővédelmi bírságot köteles fizetni az erdő tulajdonosa, ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett vagyongekezelői, földhasználati, haszonélvezeti, használati jog jogosultja (azaz nem az erdőgazdálkodó), ha erdejében bejelentés nélkül végzett fakitermelésre megbízást adott vagy a fakitermelésről tudomással bírt és azt haladéktalanul nem jelentette az erdészeti hatóságnak.

Végezetül fontosnak tartom kitérni arra az esetkörre, amikor valaki élő fáról, cserjéről díszítő lombot, gallyat vág le. Az Evt. 61. § (1) bekezdésének c) pontja kimondja: *„61. § (1) Tilos erdőben ... c) élő fáról, cserjéről gallyat, díszítő lombot levágni (kivéve a minőségi törzsnevelést*

⁴⁵ Az elrendelt erdőgazdálkodási tevékenység (Evt. 106. §)

⁴⁶ Evt. 107. §

elősegítő nyesést), mohát gyűjteni." A rendelkezés megsértése esetén erdővédelmi bírságot kell kiszabni⁴⁷, nem pedig az új Btk. 370. § (2) bekezdés bi) pontját kell alkalmazni. Az elhalt fekvő fa és gally gyűjtése, illetőleg elhalt, száraz ág nyesése erdei haszonvételeknek minősül, mely az erdőgazdálkodót (ennek hiányában a tulajdonost) illeti meg.

A *ne bis in idem* elve alapján megállapítható, hogy az erdőgazdálkodó, az erdő tulajdonosa a fent meghatározott esetekben nem lehet alanya a falopásnak, tekintettel arra, hogy ezen esetekre az Evt. tartalmaz megfelelő szankciókat az elrendelt erdőgazdálkodási tevékenység, az erdőgazdálkodási bírság, valamint az erdővédelmi bírság keretein belül. Mindenki más azonban, aki jogtalanul fát visz el az erdőből, kimeríti a falopás tényállását.

Annak megállapítása, hogy ki minősül az erdő tulajdonosának, valamint erdőgazdálkodónak nem igényel különösebb kihívást, tekintettel arra, hogy állami nyilvántartások igazolják őket. A jogellenes fakitermelés megállapítása jelenthetne némi problémát a gyakorlatban. Ennek kiküszöbölése érdekében vezette be az Evt. a faanyag származás igazolását. Az erdőgazdálkodó vagy az erdőgazdálkodó megbízása alapján a jogosult erdészeti szakszemélyzet az erdőből kitermelt faanyag származásáról a szállításhoz köteles igazolást (szállítójegyet) kiállítani, melynek alapja az erdőgazdálkodási műveleti lap.⁴⁸ A szállítójegyet a faanyag szállítója köteles a szállítás során magánál tartani és azt a hatóság képviselőjének felszólítására bemutatni. A szállítójegy nélküli szállítás az új szabálysértési törvényben meghatározott erdei haszonvételek jogosulatlan gyakorlása tényállását valósítja meg, melyről a IV. pont szól részletesebben.

A falopás alapesete a szabálysértési értékhez⁴⁹, a minősített esetek az e fölötti értékekhez igazodnak. Az új Btk. 370. § (3)-(6) bekezdésében találhatóak a falopás minősített esetei: *„(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha*

a) a lopást nagyobb értékre,

...

(4) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a lopást jelentős értékre vagy

⁴⁷ Evt. 108. § c) pontja

⁴⁸ Evt. 90. §

⁴⁹ Az Sztv. 177. § (1) bekezdése kimondja: *„Aki*

a) ötvenezer forintot meg nem haladó értékre lopást, sikkasztást, jogtalan elsajátítást, orgazdaságot,

b) ötvenezer forintot meg nem haladó kárt okozva csalást, szándékos rongálást,

c) ötvenezer forintot meg nem haladó vagyoni hátrányt okozva hűtlen kezelést

követ el, úgyszintén, aki e cselekmények elkövetését megkísérli, szabálysértést követ el.”

...

követik el.

(5) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha
a) a lopást különösen nagy értékre vagy

...

követik el.

(6) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha
a) a lopást különösen jelentős értékre vagy

...

követik el.”

Az értékhatárok meghatározásához a törvény értelmező rendelkezései nyújtanak segítséget. A 459. § (6) bekezdése kimondja: „E törvény alkalmazásában az érték, a kár, valamint a vagyoni hátrány

- a) ötvenezer-egy és ötszázezer forint között kisebb,
- b) ötszázezer-egy és ötmillió forint között nagyobb,
- c) ötmillió-egy és ötvenmillió forint között jelentős,
- d) ötvenmillió-egy és ötszázmillió forint között különösen nagy,
- e) ötszázmillió forint felett különösen jelentős.”

Tekintettel arra, hogy a falopás elkövetési tárgya speciális, és sem az új Btk., sem az Evt. nem határozza meg az egyes fajok eszmei értékét, az érték megállapítása minden esetben továbbra is szakkérdés marad, szakértő állapítja meg az értéket. Külön eljárási problémát okoz még mindig a gyakorlatban annak megállapítása, hogy mekkora értékre követték el a lopást, hiszen nem mindegy, hogy szabálysértési vagy büntető eljárás indul az adott ügyben.

Szorosan kapcsolódik az új Btk. falopás tényállásának rendelkezéseihez az Evt. erdészeti szakszemélyzet intézménye⁵⁰. Az erdészeti szakszemélyzet és jogosult erdészeti szakszemélyzet (a továbbiakban: szakszemélyzet) rendészeti feladatokat ellátó hivatalos személyek, akik őrzési tevékenységük során az erdőben, erdőgazdálkodási tevékenységet közvetlenül szolgáló földterületen és az erdészeti magánúton jogosultak az erdőt veszélyeztető vagy károsító jogellenes cselekmény elkövetésén tetten ért személlyel szemben intézkedéseket és kényszerítő eszközöket alkalmazni. A szakszemélyzet az olyan jármű vezetőjével szemben, amelyről alaposan feltételezhető, hogy azon jogellenesen szerzett fa-, szaporítóanyag, illetve egyéb erdei termék van, szintén felléphet intézkedések és kényszerítő eszközök alkalmazásával. Ezen jogkörök alkalmazása azokkal szemben is megilleti őket, akik az erdőt

⁵⁰ Az erdőtulajdonosok erdőőrzési kötelezettségét az Evt. eltörölte, de ugyanakkor felállította a szakszemélyzet intézményét.

veszélyeztető vagy károsító jogellenes cselekmény elkövetésén tetten érnek vagy az elkövetéssel alaposan gyanúsíthatóak, a jogellenesen szerzett faanyag és szaporítóanyag, valamint egyéb erdei termék, valamint az elkövetéshez (veszélyeztetéshez) használt eszköz biztosítása érdekében

A szakszemélyzet által alkalmazható intézkedéseket és kényszerítő eszközöket a 2012. évi CXX. törvény határozza meg. A szakszemélyzet számára a törvény biztosítja a hatékony fellépést a falopásokkal szemben. Az egyik leghatékonyabb törvény biztosította eszköz a testi kényszer és vegyi eszköz alkalmazásának lehetősége az intézkedés végrehajtás érdekében a tetten ért személlyel szemben, ha az a felszólítás ellenére a cselekményét folytatja, illetőleg a felhívásnak nem tesz eleget. Jól látható, hogy a szigorúbb fellépés meghatározott törvényi feltételek megvalósulása esetén biztosított. Hatékony eszköz a tetten ért személy visszatartásának és előállításának a joga is, valamint a dolog (faanyag, kivágást segítő eszközök) elvétele, igazoltatás is. Lehetőségük van a ruházat, csomag és jármű átvizsgálására, valamint a jármű feltartóztatására is. Annak érdekében, hogy hatékonyan fel tudjanak lépni, a szakszemélyzet jogosult kényszerítő eszköz (pl. bilincs) és szolgálati fegyver (maroklófegyver) használatára is.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a falopások büntetőjogi intézménye mellé részben prevenció céljal, részben szankcionálás céljából a jogalkotó felállított, és kellő jogosultságokkal felruházott egy szakszolgálatot.

IV. Szabálysértések

A szabálysértési felelősség az állampolgárok környezetkárosító magatartásának szankcionálására alkalmas eszköz – akkor, ha ezek a magatartások nem érik el a büntetőjogi szankciók alkalmazási szintjét. Az okozott anyagi hátrányért való helytálláson túl jelentkeznek. Megállapítható, hogy az erdők hatékony védelmét szolgálja ott, ahol a büntetőjog még nem kell, hogy preventíven hasson, vagy szankcionalizáljon. *„A szabálysértési felelősség révén olyan szándékos vagy gondatlan – mégpedig gondatlanságot véve alapesetül – kisebb fokban társadalomra veszélyes vagy a közigazgatás érdekeit sértő magatartásokat értékelünk, amelyek másként nem nyernének megfelelő szankcionálást.”*⁵¹

⁵¹ BÁNDI: Környezetvédelmi kézikönyv 221.o.

A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről a 2012. évi II. törvény (továbbiakban: új Sztv.) szól. A törvény szakít a korábbi szabályozási rendszerrel – törvény és hozzá kapcsolódó kormányrendelet kettősségével –, és magában foglalja az egyes szabálysértéseket is. A szabálysértési tényállásokban kerül sor a büntethető magatartások körének meghatározására.

Az új Sztv. XXX. fejezete tartalmazza az erdőrendészeti szabálysértést, az erdei haszonvételek jogosulatlan gyakorlását, a felhívással szembeni engedetlenséget. A szabálysértések köre szűkült a korábbi, 218/1999. (XII. 28.) kormányrendeletben⁵² meghatározott egyes szabálysértési tényállásokhoz képest. A korábbi kormányrendelet III. címe tartalmazta az erdőgazdálkodás rendjét veszélyeztető szabálysértéseket, melyek az új Sztv.-ben meghatározott tényállásokon túlmenően az erdő művelési ágának jogosulatlan megváltoztatása, az engedély nélküli fakitermelés és a tiltott erdei legeltetés tényállások voltak.

Az erdő művelési ágának jogosulatlan megváltoztatása továbbra sem marad szankció nélkül, hiszen a termőföld védelméről szóló 2007. évi CXXIX. törvény földvédelmi bírság kiszabását rendeli el azzal szemben, aki az ingatlanügyi hatóság részére a termőföld (így az erdő) művelési ágának megváltoztatását nem jelenti be.⁵³ Az engedély nélküli fakitermelés az új Btk. hatálybalépésével bűncselekménynek számít, ahogy ezt az előbbiekben kifejtettem.

A fentiek alapján megállapítható, hogy az erdők védelmére vonatkozó szabálysértések körének szűkülése látszólagos, egyes területeken a szabályozás szigorodott.

Tilki Katalin és munkatársai a környezeti szabálysértések területén folytattak statisztikai-kriminológiai kutatásokat. A kutatás a következő eredményeket mutatta ki:⁵⁴ 699 ügyet elemeztek, melyek közül 679-et követett el ismertté vált és eljárás alá vont személy. A vizsgált esetek nagy százalékában nem érték el a cselekmények a büntetőjogi felelősségre vonás mértékét, így büntetőeljárásra nem is került sor. Az ügyek 13 %-a (93 ügy) zárult az eljárás megszüntetésével – 38 esetben környezetvédelmi szabálysértés, 32 esetben természetvédelmi szabálysértés miatt indult az eljárás. A leggyakrabban elkövetett szabálysértések a természetvédelmi, a környezetvédelmi és a növényvédelmi szabálysértések voltak.

⁵² 218/1999. (XII. 28.) kormányrendelet – egyes szabálysértésekről

⁵³ A termőföld védelméről szóló 2007. évi CXXIX. törvény 3. §

⁵⁴ A kutatás eredményeit TILKI Katalin: Környezetvédelem a büntetőjogban és a szabálysértési jogban (Belügyi Szemle, 2005./V. szám, 52-64. o.) című cikkében ismertette. A fent kiemelt adatok is ebben a cikkben találhatóak.

Továbbá 285 ügyet vizsgáltak, melyet az eljáró hatóságok természetvédelmi szabálysértésnek minősítettek. Ezek közül 201 ügyben a szabálysértéseket úgy követték el, hogy a természetvédelmi hatóság engedélyéhez vagy szakhatósági hozzájárulásához kötött tevékenységet az engedély vagy szakhatósági hozzájárulás nélkül, vagy az abban foglaltaktól eltérő módon végezték vagy végeztették, vagy a bejelentési kötelezettségüknek nem tettek eleget. 75 esetben természeti területen – védett természeti területen is – követték el a szabálysértéseket. A megyék szerint Tolna, Borsod-Abaúj-Zemplén, Baranya megye és a főváros emelkedik ki. Az elkövetési helyek többnyire védett és fokozottan védett természeti területek, ennek magyarázata, hogy az emberek többsége nincs tisztában egy-egy terület védett minőségével, illetve az ilyen területekre vonatkozó szabályokkal. Ehhez a tényhez kapcsolódnak a legtöbbször előforduló elkövetési magatartások: melyek között megtalálható a védett területen történő fakivágások – a vizsgált esetek 10%-a.

Az adatokból levont következtetések között Tilki Katalin megállapítja, hogy a jogalkalmazóknak nehézséget jelent munkájuk során az, hogy sokrétű, változatos magatartásokkal szembesülnek. A másik problémát pedig az jelenti, hogy a szabálysértési tényállások többsége kerettényállás, és ez megköveteli a jogszabályok pontos ismeretét. Éppen ezért a szerző nagyon fontosnak tartja egy egységes statisztikai rendszer kiépítését az átláthatóság kedvéért, továbbá kezdeményezi az általuk lefolytatott kriminológiai kutatáshoz hasonló további kutatásokat. Nélkülözhetetlennek tartja a hatékony környezeti bűnmegelőzés szempontjából az eljáró szervek együttműködését, az összehangolt bűnmegelőzési stratégia kidolgozását.

Összegzés

A hosszú évszázadok során komplex jogi szabályozási rendszer alakult ki, mely az erdővédelem megvalósulását biztosítja. A büntetőjog is egyre hatékonyabb eszközökkel lép fel az egyes fák, valamint az erdő megóvása érdekében, elismerve ezek társadalmi jelentőségét. A jogszabályok kellően megalapozzák a megelőző védelmi tevékenységet, figyelembe véve azt, hogy az igazi védelem sosem a megtorlásban, a károk helyreállításában rejlik, hanem azok bekövetkezésének a megelőzésében. A falopás tényállásának bevezetésével, az erdészeti szakszemélyzet, jogosult erdészeti szakszemélyzet jogainak bővítésével, a faanyag

származás igazolás bevezetésével hatékonyabbá vált az erdők védelmének szabályozása.

Önmagában az állami fellépés akár jogszabályi változtatásokkal, akár az őrzést és védelmet biztosító hivatalok és szakszemélyzet útján nem elegendő, társadalmi fellépés és környezettudatos gondolkodás is szükséges. Az igazi védelem sosem a megtorlásban, a szigorú szankciókban, a károk helyreállításában rejlik, hanem azok bekövetkezésének a megelőzésében, mely környezetért felelős gondolkodású társadalmat feltételez. Ennek kialakításában segíthetnek a tudományos kutatási eredmények, a tartamos – fenntartható – erdőgazdálkodás alapelvei, a jogszabályok által biztosított megelőzést szolgáló eszközök, valamint az elért eredményeket felhasználó nevelés, oktatás.

Felhasznált irodalom:

Agrárjog (szerk.: Dr. VASS János) az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Szövetkezeti Jogi és Földjogi Tanszék Budapest, 1999.

ÁBRAHÁM Attila: A környezeti bűnözés alakulása az elmúlt években, Belügyi Szemle, 2005/V.

BAKOS Judit: A környezetveszélyeztetés értelmezésének problematikája a bírói gyakorlatban, Magyar Jog, 2010./8, 462-467.o.

BÁNDI Gyula: Környezetjog Osiris Kiadó, Budapest, 2004.

BÁNDI Gyula: A környezetjogi felelősségről, Belügyi Szemle, 2005/V.

BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál: Büntetőjog – Különös rész HVG-Orac Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2004.

Dr. FÜLÖP Sándor: Közösségi részvétel az erdők védelmében, EMLA Környezeti Management és Jog Egyesület Budapest, 2006.

TAGÁNYI Károly: Magyar erdészeti oklevéltár I-II. kötet, Pátria Irod. Vállalat Részvénytársaság Könyvnyomdája Budapest, 1896.

TILKI Katalin: Környezetvédelem a büntetőjogban és a szabálysértési jogban, Belügyi Szemle, 2005./V.

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0027_FTR14/ch01s02.html 2013. 05. 24. 17:30

www.aesz.hu/nyitoldal: 2006. október 9. 17:43

http://www.nebih.gov.hu/szakteruletek/szakteruletek/erdeszeti_igazgatos_ag/erdeszet_szakteruletek/erdolatogatoknak/erdeszettortenet 2013. 05. 26. 11:30

<http://digitalia.tudaskozpont-pecs.hu/?p=2023> 2013. 05. 26. 10:20

http://www.nebih.gov.hu/szakteruletek/szakteruletek/erdeszeti_igazgatos_ag/kozerdeku_adatok/tanulm/illegalis_fakitermeles.html 2013. november 22.

Felhasznált jogszabályok

A termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény

A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1994. évi LIII. törvény (Kvt.)

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény

Az erdőről és az erdő védelméről szóló 1996. évi LIV. törvény (Evt.)

Az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. (XII. 28.) kormányrendelet

Az egyes rendészeti feladatokat ellátó személyek tevékenységéről, valamint egyes törvényeknek az iskolakerülés elleni fellépést biztosító módosításáról szóló 2012. évi CXX. törvény

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (rég. Btk.)

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (új Btk.)

A termőföld védelméről szóló 2007. évi CXXIX. törvény

A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről a 2012. évi II. törvény (új Sztv.)

A védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V.9.) KöM rendelet